

Laurențiu Nistorescu, Claudia S. Popescu

Urbanismul preroman din Dacia – coordonate conceptuale (I)

Preroman urbanity in Dacia – conceptual coordinates

Abstract: *Local society in pre-Roman Dacia has experienced urban-type development of human settlements. The urban processes from Geto-Dacian areas started under the momentum provided by the Greek colonies from the Left Pontus and ended abruptly under the pressure from Roman urban-type colonization. During the six centuries of autonomous development, the local urbanism - which has not reached higher edilitary standards except in some isolated cases, such as Dausdava or Sarmizegetusa - had some peculiarities.*

Cuvinte cheie: *urbanizare, geto-daci, dava, structuri sociale*

Keywords: *urbanisation, geto-dacians, dava, social structures*

Cristalizarea unei urbanități¹ interne este o fenomenologie caracteristică oricărei societăți care tinde spre statalitate, chiar și fără să atingă efectiv acest stadiu de autodezvoltare. Dar, așa cum statalitatea presupune întrunirea cumulativă a condițiilor necesare și suficiente pentru organizarea ca stat², nu însă și apariția efectivă a statului, și urbanitatea implică întrunirea cumulativă a condițiilor necesare și suficiente pentru formarea unui mediului urban³, chiar și fără configurarea efectivă a acestuia. Fixând astfel reperul conceptual al intervenției noastre, începem prin a enunța că ne propunem să schițăm, în cele ce urmează, coordonatele instrumentale ale unei abordări analitico-metodologice mai largi, privitoare la configurarea, manifestările și specificul fenomenului urban în societatea geto-dacică din jumătatea de mileniu anterioară deplinei sale încorporări în ansamblul civilizațional roman.

1. Aici, în sens sociologic general, de calitate urbană și nu în sensul secundar (dar pe care-l fixează dicționarele generaliste, inclusiv DEX, *sub voce*) de conduită urbană.

2. O discuție mai extinsă asupra acestui construct conceptual, la Nistorescu, Laurențiu, *Statul în istorie. Un concept juridic universal și aplicabilitatea sa pentru Dacia preburebistană* (<http://laurulus.ro/bibliotheca-lucus-stiinte-auxiliare/filosofia-istoriei-concepte-metodologie>)

3. Așa cum vom arăta mai jos, mediul urban nu se limitează la orașe, ci cuprinde și larga și diversă categorie de așezări definite generic drept proto-urbane.

Repere cronologice ale relației lumii geto-dacice cu fenomenul urban

La jumătatea mileniului unu precreștin – sau, în termeni evenimențiali, la orizontul campaniei persane împotriva sciților din nordul Mării Negre – societatea autohtonă din spațiul viitoarei Dacia Magna se găsea, fără urmă de îndoială, într-un stadiu de organizare tradițional-gentilică, fiind lipsită, ca mai toate celelalte populații din vastele teritorii nemediterraneene ale continentului european, de resursele, motivația și oportunitatea unei schimbări calitative. Întemeierea la gurile Dunării, cu circa un secol înaintea întreprinderii militare efectuate de Darius cel Mare în

514 î.Hr., a celei dintâi emporii pontice deschisă de un *polis* grecesc⁴ (deci de o societate urbană *stricto sensu*) – este vorba, se știe, de Milet – va produce prima tulburare majoră a acestei stări de lucruri, prin contactele cu lumea autohtonă, care se trezește în fața unor oportunități noi (derivate din interacțiunea cu o economie de schimb), dar și a unor provocări sosite în trena acestora. Astfel de provocări vor fi fost și de natura impactului nemijlocit⁵,

dar rolul decisiv l-au jucat interacțiunile interumane (dintre care cea legendară, a lui Zalmoxes⁶, ajunge să dobândească încă din posteritatea sa imediată, dimensiunea unui act civilizator) și schimburile de idei, iar în cadrul acestora din urmă, confruntarea (am putea spune chiar ispitirea) cu un alt model societal și cu mobiluri comunitare anterior de neformat. Am formulat cu alte prilejuri aprecierea că, din perspectivă structurală, statalitatea geto-dacică, inițiată tocmai prin acest șoc al contactului, se va manifesta în prima ei etapă de funcționare ca o extensie instituțională a rețelei de emporii milesiene în curs de cristalizare în Pontul Stâng; păstrându-ne aprecierea, o vom particulariza la tematica acestei intervenții, afirmând că în colonizarea litoralului geto-pontic avem de-a face inclusiv cu o *urbanitate pro quem* a spațiului autohton – elementul de autohtonitate al acestui factor în sine extern societății geto-dacice configurându-se treptat, atât pe măsura constituirii unei prezențe permanente a negrecilor în orașele pontice⁷, cât și pe măsura

4. Grecesc, în sensul larg al acestui termen; riguros, trebuie să vorbim despre o metropolă ioniană, iar spațiul ionian este unul de puternică interferență greco-tracică, particularitate care și-a avut partea sa de contribuție în transformarea Pontului Euxin într-un ”lac milesian” aproape exclusiv.

5. Avem a presupune că schimburile comerciale au perturbat ierarhiile tribale (fie consolidând și autonomizând o elită preexistentă, fie contribuind la formarea alteia), că primele contacte au implicat și forme de violență (fie și doar sublimată, legată de stabilirea unui spațiu exclusiv al coloniștilor) ș.a.m.d.

6. Nu este deloc o coincidență faptul că saga lui Zalmoxes se produce după - și, suntem obligați să acceptăm, ca efect nemijlocit al - apariția(ei) coloniei Istros/Histria, deschiderea acestei porți de comunicare clarificând și prezența eroului în lumea centrelor urbane din Ionia (Samosul lui Pitagora fiind așezat în imediata vecinătate a Miletului, la distanță de doar o oră de mers călare), ar și așezarea întregii narațiuni pe suportul unor interacțiuni la scară intercomunitară, singurul context care putea produce efecte de durată.

7. Fenomen care conduce, după patru-cinci secole, la situația cu care se confruntă Ovidius în Tomis, unde jumătate din populația cetățeniei este formată din geți (Ovidius, *Triste*, 5, 10, 27-30 – cf. Ovidius, Publius

intrării acestor orașe sub protectoratul basileilor geți.

Prin simetrie, putem identifica și o *urbanitate ante quem* a lumii geto-dacice – iar aceasta nu poate fi alta decât cea inițiată prin întemeierea coloniei Ulpia Traiana Augusta Dacica (Sarmizegetusa romană). Ca și opera coloniștilor milesieni sosiți în Pontul Stâng în urmă cu șapte veacuri, și fenomenul urban inițiat de romani în Dacia este un act de colonizare, de cucerire - și, de altfel, fața ei preinițitoare a fost, pentru urbanismul autohton, virulent și general distructivă, întrucât cuceritorii au recurs întâi la demolarea efectivă a centrelor urbane și protourbane, începând cu edificiile instituționale și de cult⁸; dar, dacă primul caz s-a raportat la o societate cu totul lipsită de experiențe urbane, cel de-al doilea a operat într-o relație de reciprocă familiarizare cu experiențele urbane ale celuilalt⁹, recurgând, după momentul distructiv asociat cuceririi propriu-zise, la o amplă (și, în același timp, revoluționară) recuperare a urbanității autohtone, atât în planul substanței demografice¹⁰, cât și în cel simbolic¹¹ și chiar al unor structuri instituționale și metainstituționale ale autohtonității.

Dimensiuni ale fenomenului urban

Definirea unui oraș este o întreprindere dificilă și astăzi, pretutindeni în lume, fiind rarissime situațiile în care practica juridic-administrativă de acordare a statutului urban converge cu percepția publică asupra calității de oraș, cu înzestrarea edilitară și, mai ales, cu funcțiile în teritoriu exercitate de localitățile respective¹². Încă și mai nebuloasă – dar

Naso, *Tristele. Ponticele*, Naum, Teodor (trad., ed.), Ed. Univers, București 1972), în timp ce grecii devin elita minoritară a așezării.

8. Avem a observa că aria pe care s-a desfășurat această componentă fizică a operațiunii de *debellatio* declanșată după căderea Sarmizegetusei a acoperit – dacă luăm ca indicator fie și doar sanctuarele dezafectate (instituții obligatoriu de asociat fenomenului urban) – nu doar teritoriile regatelor (vest-)dacic și getic, ci și periferiile lor nordice și nord-estice, adică, practic, întregul teritoriu al Daciei Magna.

9. Pe de o parte, contactele elitelor geto-dacice cu mediul urban roman se generalizează încă din epoca burebistană, din rațiuni și prin mecanisme deopotrivă economice (într-un context în care, amintim, monetăria autohtonă a abandonat etalonul monetar macedonean în favoarea celui roman) sau politico-militare; pe de alta, tot din aceeași perioadă, contactele romanilor cu centrele urbane și protourbane geto-dacice se intensifică, la vectorii economici și politico-militari adăugându-se, mai ales în deceniile care au precedat cucerirea finală, exportul roman de cadre și expertiză edilitară către regatul dacic și respectiv, instituirea de garnizoane de supraveghere (bunăoară, cea de la Piroboridava, deci din afara provinciei nou-create, fiind instituită, potrivit așa-numitului ”papyrus Hunt” – cf. *Fontes ad Historiam Dacoromaniae Pertinens/Izvoare privind istoria României*, vol. I *De la Hesiod la Itinerariul lui Antoninus*, Iliescu, Vladimir, Popescu, Virgil C., Ștefan, Gheorghe (ed.), Ed. Academiei RPR, București, 1964, pg. 466-471 – încă de dinainte de anul 99 d.Hr.).

10. Prezența masivă a autohtonilor în orașele și centrele protourbane create de romani în Dacia, începând cu a doua generație de după cucerire este astăzi tot mai acceptată, pe măsură ce analiza materialului arheologic (spre exemplu, uriașul volum de ceramică autohtonă din vatra noilor municipii) și a surselor corolare (o pondere crescută a datelor privitoare la locuitori care își declară apartenența la etnicul dac, la culte asociate acestuia, sau adoptă *gentilicii* romane care indică recenta dobândire a cetățeniei) adaugă noi și consistente informații.

11. Cel mai vizibil indicator al acestei recuperări simbolice îl reprezintă adoptarea, pentru municipiile din Dacia Augusti, a denumirilor vechilor centre urbane/protourbane autohtone din apropiere: Sarmizegetusa, Drobeta, Dierna, Potaissa, Apulum ș.a. fiind toponime eminamente geto-dacice.

12. Domeniul sociologiei urbane dispune de o vastă literatură exegetică, pe care nu o vom mai cita aici, din rațiuni practice: intervenția noastră vizează un caz aplicativ restrâns, iar elementele teoretice preluate țin exclusiv de registrul principiilor generale.

nu neapărat mai dificilă sub aspect practic – este definirea mediului urban, în condițiile în care se întâmplă frecvent ca elemente definitorii ale urbanității să nu fie întrunite de mari componente ale unor orașe, chiar și de rang metropolitan, în vreme ce așezări minuscule sau unități particulare de locuire (inclusiv dintre cele nepermanente sau nesedentare¹³) nu doar să cumuleze facilități și funcții de habitat specific urban, dar și să exercite pe mari adâncimi în teritoriu funcții administrative comparabile cu cele ale unei capitale.

Putem decela, însă, înăuntrul acestei nebuloase, un ”cel mai mic numitor comun” al amplei cazuistici de realități urbane, a cărei diversitate nu era cu mult mai restrânsă în epocile antice pe care le avem în vedere. Astfel, una dintre dimensiunile formative ale urbanității (deloc surprinzător, cea mai puțin consistentă dintre dimensiunile relevante) este cea demografică: formal, cu cât concentrarea de populație într-un anumit areal locuit este mai ridicată, cu atât mai mare este presiunea pe care o resimte comunitatea în cauză de a-și genera norme, instituții și elemente civilizaționale suplimentare celor de dat natural. Este adevărat, potențialul de urbanitate pe care-l induce această presiune se poate materializa sau nu – dar, de la un anumit prag de locuire, materializarea este inevitabilă; la fel de adevărat este că (desigur, cu excepția notabilă a centrelor urbane ale Dausdavei¹⁴ și Sarmizegetusei)¹⁵, în Dacia Magna nu pot fi identificate concentrări mai mari de ordinul a câteva mii de locuitori. La fel de adevărat este însă și faptul că nici nucleele propriu-zis urbane ale emporiilor grecești din Pontul Stâng nu depășesc acest ordin de mărime, fără ca acest aspect să impiețeze asupra recunoașterii lor ca orașe.

O a doua dimensiune funcțională (percepută adesea, în mod eronat, ca fiind singurul indicator al statutului urban) este constituită de ceea ce putem numi înzestrarea edilitară, în sensul larg al acesteia: în primul rând, existența unor edificii de prestigiu (care au, implicit, o funcționalitate preponderent, dacă nu exclusiv publică, indicând prin aceasta existența unor instituții care au și o dimensiune logistică), la care se adaugă elemente de sistematizare constructivă (piețe, delimitarea cartierelor cu specific social sau profesional diferit etc.) și, într-o măsură mai mare sau mai mică, a unor facilități utilitare (fortificații, aducțiuni, depozite comunitare ș.a.). Reperul comparativ invocat anterior, coloniile pontice, sunt, din această perspectivă, exemple tipice, dar în aceeași situație se regăsesc și deja citatele capitale regale autohtone, Sarmizegetusa (Regia) și Dausdava.

Însă cea mai importantă dintre dimensiunile funcționale ale urbanității o constituie exercitarea, de către (sau, mai corect formulat, prin) așezarea în cauză, a unor funcții de polarizare teritorială, a căror acoperire excede spațiul apropiat ca domeniu comunitar exclusiv. Vom evoca, fără pretenția exclusivității, câteva dintre funcțiile de polarizare specifice contextului geo-cronologic: existența unor reședințe aristocratice și/

13. Rezidențe de lux, stațiuni turistice, militare sau științifice, vase de croazieră ș.a.

14. Aceasta este identificarea cea mai probabilă a capitalei getice sud-dunărene de la Sboryanovo. Situată în nord-estul Bulgariei actuale, așezarea eminamente urbană de la Sboryanovo a fost edificată la începutul secolului IV î.Hr., dezvoltându-se, de-a lungul celor peste trei generații în care a supraviețuit (înainte de a fi abandonată cel mai probabil ca efect al unui seism și a neputinței de a o reconstrui în condițiile invaziei celtice), până la dimensiunea a circa 20.000 de locuitori (vezi Stoyanov, Totko, *The getic capital at Sboryanovo: New excavation issues & research development*, în Tracia XV, Sofia 2003, pg. 413 – 421). În cazul Sarmizegetusei, evaluările oscilează pe o plajă de la 20 la 50 de mii de locuitori.

15. Dausdava și Sarmizegetusa (Regia) sunt singurele centre urbane din spațiul geto-daco-moes prezumate a fi atins un grad de concentrare demografică de ordinul zecilor de mii de locuitori.

sau administrative¹⁶ – exponente ale funcției administrative, garnizoane¹⁷ – exponente ale funcției de forță legitimă, atestarea unor obiective de intervenție economică (vamă, târg) și/sau a desfășurării unor activități de tip protoindustrial (centre meșteșugărești, exploatații miniere, baze portuare ș.a.) – exponente ale funcției economice, prezența unor temple/centre de cult – exponente ale funcției sacerdotale (dar și judiciare, în sens larg¹⁸). Concentrarea, într-o aceeași localitate (sau în proximitatea ei imediată) a unor obiective în măsură să exercite astfel de funcții este de natură să genereze, în primul rând în interiorul comunității locale, nu doar acel comportament comunitar asociat sensului restrâns al conceptului de urbanitate, ci, mai ales, o multistratificare a corpului demografic (cetățenesc în sens etimologic, dar, într-o oarecare măsură, și în sensul modern), cu efecte dinamizatoare, profunde și de lungă durată asupra ansamblului social care integrează respectivul centru urban.

De la sine înțeles, cele trei dimensiuni aici invocate (exercițiile de modelare taxonomică pot conduce și la alte clasificări) sunt interdependente și, la un anumit nivel, inseparabile; de aceea, chiar și atunci când analizele se limitează – din rațiuni, de regulă, obiective – la palierul vizibil, de deducție directă, caracterul urban nu trebuie pus sub

16. Consemnările lui Dio Cassius (68, 9, 1-2) privitoare la categoriile social-politice ale *cometai*-lor și *pileatilor/philophorilor*, precum și însemnarea lui Iordanes despre tranziția de la *tarabostes* la *pileati* ne obligă să acceptăm că procesul de disjungere între palierul clasei sociale (al elitei tradiționale) și cel al administrației era un fapt istoricizat în societatea geto-dacică.

17. Detectabile nu doar prin cetăți/fortificații, ci și prin existența unor concentrări de armament și inventar militar

18. Sacerdoțiul cumula, în toate societățile premoderne (și nu avem temeiuri să considerăm că lumea geto-dacică făcea excepție, dimpotrivă, toate sursele indică o preeminență a ierarhiei religioase în administrarea treburilor publice), nu doar roluri eminamente religioase, ci și atribute rigurose juridice (inclusiv de normare și de mediere), adesea și informative, bancare ș.a.m.d.

semnul îndoielii atunci când una sau alta dintre aceste dimensiuni nu sunt (sau nu sunt încă, din perspectiva stadiului cercetării) imediat detectabile.

Particularități ale urbanismului geto-dacic preroman

Înainte de a proceda la trecerea în revistă a câtorva elemente particulare ale urbanismului autohton preroman, avem a face observația că acestuia îi poate fi asociată o etichetă identitară adecvată: mediul daven¹⁹. O rapidă comparație a acestuia cu cel al polis-urilor greco-elenistice – care, desigur, trebuie relativizată, fie și numai pentru că ambele exprimă fenomene cu dinamici proprii, implicând așadar particularități spațio-temporale și, în ultimă instanță, luarea în considerare a faptului că fiecare centru urban/proturban constituie un caz distinct – pune în evidență câteva caracteristici generale ale lumii geto-dacice. Astfel, se poate observa că procesul de urbanizare din bazinul carpato-dunărean este unul relativ tardiv²⁰ (implicit și vizibil mai puțin impresionant sub componenta sa riguros edilitară), dar semnificativ mai omogen decât cel referențial grecesc – și avem în vedere aici atât omogenitatea derivată din sincronismul evolutiv, cât și cea în profil teritorial.

Se impun aici câteva observații de context cronologic și teritorial. Astfel, potrivit, cu precădere, rezultatelor cercetărilor arheologice, se pot detecta trei faze distincte ale evoluției urbanizării pe teritoriul propriu-zis geto-dacic: secolele VI-V î.Hr. – o etapă incipientă (dominată de prezența sistemelor de fortificații mici, cu desfășurare teritorială în rețea, și a manifestărilor de schimb comercial monetarizat, mai rar a unei producții protoindustriale autohtone); secolele IV-II î.Hr. – o etapă covârșitor protourbană (în care crește de trei – cinci ori numărul centrelor ce reunesc elemente de fortificații, temple/centre culturale și activități meșteșugărești); respectiv, corespunzător așa-numitei perioade clasice, o etapă de maturizare urbanistică (în care numărul așezărilor clasificabile ca protourbane trece de o sută, aproape o zecime dintre acestea fiind de urbanitate deplină). Doar aproximativ dintre acestea, dacă ne bazăm pe datele furnizate de Claudios Ptolemeu²¹, aveau denumiri care includeau și formantul toponomastic **dava**²²; dar, chiar și

19. Ne-am exprimat cu un alt prilej (Nistorescu, Laurențiu, *Observații pe marginea formantului toponomastic dava*, în "Philologica Banatica" nr. 2/2012, Ed. Societatea de Științe Filologice din România & Ed. Mirton Timișoara, pg. 33-43) opinia, pe care ne-o păstrăm în continuare, că termenul **dava** nu avea în epoca preromană sensul de "cetate, oraș" pe care-l asociază dicționarele moderne, ci pe acela de "loc/centru sacru". Acest aspect nu grevează însă asocierea dintre urbanismul geto-dacic și termenul în discuție, printre altele, și pentru că funcția sacerdotală se numără (așa cum menționat deja) printre elementele formative ale dimensiunii de polarizare teritorială a urbanității.

20. Tardiv în raport cu experiențele regiunilor euro-mediteraneene și circumpontice, dar vădit avansat în raport cu spațiile cetral-nordice și răsăritene ale continentului.

21. Ptolemeu, *Geografia*, 3,8, 3,9 și 3,10

22. Docidava, Arcobadava/Arcobadara, Patridava, Carsidava, Petrodava, Sandava, Utidava, Marcodava, Ziridava, Singidava, Komidava, Ramidava, Zusidava, Polondava/Polonda, Argidava, Netindava, Sucidava (două localități omonime), Dausdava, Zargidava, Tamasidava și Piroboridava, respectiv, pentru teritorii din afara Daciei propriu-zise (dar din arealul locuit de – sau și de – geto-daco-moesi), Clepidava și Thermidava. Peste trei secole (decă în plină perioadă romană), Tabula Peutingeriana adaugă acestei liste localitățile Acidava, Argidava, Buridava, Capidava, Pelendava, Rusidava și Sacidava (în două locații distincte), iar alte surse ulterioare completează cu Aiadava, Aedava, Bregedava, Buricodava, Buteridava, Cuimedava, Cumuedeva, Danedeva, Desudava, Giridava, Gildava, Itadeva, Murideva, Perburidava, Pulpudeva,

așa, avem în această riguroasă consemnare a centrelor de polarizare din spațiul autohton preroman, deosebit de importanta certificare a faptului că urbanitatea (fie și parțială a) acestor localități era percepută ca atare încă din imediata lor contemporaneitate. De altfel, localitățile care includ sufixul **dava** nu sunt singurele centre urbane/protourbane pe care aceleași surse le-au scos din anonimitate, consemnarea unor denumiri precum Helis, Genucla, Sarmizegetusa, Napoca, Apulon, Dinogetia, Pinum, Drobeta, Sornum ș.a. constituindu-se ca probatoriu pentru aceeași aserțiune.

Ne permitem să introducem aici și câteva ipoteze de lucru susținute, deocamdată doar pe sugestiile toponomastice și pe observații logico-istorice. Astfel, denumirea Kumidava purtată de centrul protourban din zona Bârsei (adică din vecinătatea apropiată a centrului sacerdotal de la Sargedava, posibila capitală getică de nord, aproape sigur locul în care s-a deplasat diplomatul Acornion din Dionysopolis în ajunul ascensiunii pe tron a lui Burebista) sugerează o legătură cu instituția administrativă a *cometailor*, „reședință a administrației comati-lor”; similar, toponimul Zargedava, purtat de centrul urban cel mai avansat spre nord de pe drumul comercial al Siretului, poate fi asociat funcției de observație (zare, zărire), implicit de coordonare a concentrației de fortificații din zona de frontieră a regatului getic cu vecinii lor carpi (ulterior carpo-bastarni), în vreme ce denumirea Tamasidava poate fi lecturată, ținând cont de influența terminologiei administrative elenistice asupra organizării geto-dacice, ca „așezare cu funcții vamale”²³.

O altă particularitate a urbanismului davens pare să o constituie absența, am putea spune cu desăvârșire, a unor manifestări de autonomie urbană, fapt deloc surprinzător dacă ținem seama că lumea geto-dacică nu este una a orașelor-stat, ci a unor formațiuni politico-statale larg cuprinzătoare, în care orice așezare urbană/protourbană, începând cu cele de reședință a autorităților centrale (capitalele), sunt subordonate unui așezământ instituțional. Printre argumentele care susțin o atare aserțiune pot fi invocate distribuția teritorială (care, în pofida imaginii vehiculate de un larg curent al istoriografiei noastre, contrazic imaginea unei societăți puternic fragmentată între diverse formațiuni tribale, fie și numai prin faptul că dezvoltarea sincronă a unor centre urbane situate la mică distanță unele față de altele²⁴ probează apartenența la unul și același organism politic), precum și absența oricăror indici literari privitori la manifestări de autonomie ale fie și măcar unei singure comunități urbane (și aceasta, în condițiile frecvenței menționări ale unor dispozitive militare²⁵ prin care suveranii autohtoni își proiectează autoritatea pe spații

Recideva, Scaidava, Zicideva și Zisnudeva – însă, în cazul celor mai multe dintre aceste adaosuri, este dificil de precizat dacă ele au avut caracter urban și anterior cuceririi romane sau chiar dacă au existat efectiv ca localități pe același amplasament.

23. A se vedea termenul grec *tameis* – trezorerie. Această lectură este cu atât mai tentantă, cu cât Tamasidava este așezată în imediata apropiere a frontierei fortificate de nord a regatului Geției, pe același drum comercial al Siretului.

24. Cităm exemplul centrelor urbane situate pe drumul comercial Dunăre-Siret (Aegyssus/Genucla – Dinogetia – Piroboridava – Tamasidava – Zargidava), situate la distanță de o oră de mers călare una față de alta, care nu pot fi asociate unor formațiuni tribale autonome una față de alta, întrucât ariile lor de polarizare n-ar oferi resursele (demografice în primul rând, dar și general-economice) pentru ipoteticul rol de ”capitală tribală”.

25. Chiar și cazurile de manifestare doar a (unei anumite părți a) corpului militar profesionist, așa cum este cazul corpului de patru mii de călăreți și zece mii de pedestrași care se opun intervenției lui Alexandru Macedon în anul 335 î.Hr., a căror rapidă mobilizare în fața unei operațiuni-surpriză probează că baza de

vaste²⁶).

Discuții aparte, în această chestiune, ar putea necesita cazul centrului Pelendava (care, vădit, evoluează de sine stătător în perioada secolelor VI-III î.Hr., polarizând un întreg sistem de fortificații din bazinul Jiului mijlociu-superior) și, pentru perioada anarhiei celtice (secolul IV î.Hr.), salba de emporii celtice sau celtoide care-și fac apariția de-a lungul Dunării inferioare (precum Durostorum, Arrubium sau Noviodunum), însă cu observația că acestea sunt cazuri marginale (cel dintâi fiind nucleul instituțional al configurării regatului vest-dacic/de Sarmizegetusa, iar cel de-al doilea, o manifestare a elementului alogen din contemporaneitatea așa-numitului ”regat de la Tylis”), care au fost (re)integrate arhitecturii instituționale autohtone de îndată ce sau (re)apărut condițiile de manifestare a exclusivității de autoritate teritorială.

recrutare a constituit-o nu o singură garnizoană, ci o întreagă rețea regională.

26. Unul dintre cele mai relevante cazuri este cel al regelui Rhemaxos (Daicoviciu, Hadrian, *Dacii*, Ed. pentru Literatură, București 1968, pg. 77-79, unde este inserată traducerea lui D.M. Pippidi)